

Κείμενα Παράλληλα

Ἰσοκράτους Ἀρεοπαγитικὸς

Κείμενο 1: Τα χαρακτηριστικά της ρητορικής τέχνης

«Ὅτι μὲν οὖν οὐκ ἔστιν οὔτε ἐνὸς γένους ἀφωρισμένου ἢ ῥητορική, ἀλλὰ καθάπερ ἢ διαλεκτική..., καὶ ὅτι χρήσιμος, φανερόν, καὶ ὅτι οὐ τὸ πείσαι ἔργον αὐτῆς, ἀλλὰ τὸ ἰδεῖν τὰ ὑπάρχοντα πιθανά περὶ ἕκαστον, καθάπερ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις τέχναις πάσαις ... Πρὸς δὲ τούτοις ὅτι τῆς αὐτῆς τὸ τε πιθανὸν καὶ τὸ φαινόμενον ἰδεῖν πιθανόν, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς διαλεκτικῆς συλλογισμὸν τε καὶ φαινόμενον συλλογισμὸν ἢ γὰρ σοφιστικὴ οὐκ ἐν τῇ δυνάμει ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει πλὴν ἐνταῦθα μὲν ἔσται μὲν κατὰ τὴν ἐπιστήμην ὃ δὲ κατὰ τὴν προαίρεσιν ῥήτωρ, ἐκεῖ δὲ σοφιστὴς μὲν κατὰ τὴν προαίρεσιν, διαλεκτικὸς δὲ οὐ κατὰ τὴν προαίρεσιν ἀλλὰ κατὰ τὴν δύναμιν».

Εἶναι, δηλαδή, προφανές ἤδη, ὅτι ἡ ρητορική δεν ἀνήκει σε ορισμένο γένος ὅπως ἡ διαλεκτική καὶ ὅτι εἶναι ωφέλιμη. Ἀκόμη δε καὶ ὅτι ἔργο τῆς δεν εἶναι νὰ πείθει, ἀλλὰ νὰ βρῖσκει σε κάθε θέμα τὰ πειστικά επιχειρήματα που ὑπάρχουν, ὅπως συμβαίνει καὶ σε ὅλες τῖς ἄλλες τέχνες ... Ἐπὶ πλέον ἡ ρητορική πρέπει νὰ ξέρει τὸ πειστικὸν ἐπιχείρημα καὶ ἐκεῖνο που φαίνεται πειστικόν, ὅπως καὶ ἡ διαλεκτική νὰ διατυπώσῃ τὸν πραγματικὸν συλλογισμόν καὶ ἐκεῖνον που φαίνεται πραγματικὸς. Διότι ἡ σοφιστεία δεν εἶναι θέμα ικανότητος, ἀλλὰ πρόθεσης. Ὁ ῥήτορας ὅμως θα εἶναι ῥήτορας ὅταν κατέχει τῖς ἀναγκαῖες γνώσεις καὶ τὴν πρόθεσιν νὰ εἶναι ῥήτορας, ἐνῶ ὡς σοφιστὴς θα χαρακτηρισθῇ ἐκεῖνος που ἔχει τὴν πρόθεσιν νὰ εἶναι σοφιστὴς, διαλεκτικὸς δε ὄχι ἐκεῖνος που ἔχει τὴν πρόθεσιν, ἀλλὰ τὴν ικανότητα».

Ἀριστοτέλους *Ῥητορική Τέχνη*, Α 1355b 8-12, 15-21
μτφρ. Ἐπ. Μαλαίνου, ἐκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1975

Κείμενο 2: Ο Ισοκράτης περιγράφει και αναλύει τον εαυτό του

Ἐγὼ τοῦ μὲν πολιτεύεσθαι καὶ ῥητορεύειν ἀπέστην οὔτε γὰρ φωνὴν εἶχον ἰκανὴν οὔτε τόλμαν· οὐ μὴν παντάπασιν ἄχρηστος ἔφυν οὐδ' ἀδόκιμος, ἀλλὰ τοῖς τε προηρημένοις λέγειν ἀγαθὸν τι περὶ ὑμῶν καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων φανείην ἂν καὶ σύμβουλος καὶ συναγωνιστὴς γεγεννημένος, αὐτὸς τε πλείους λόγους πεποιημένος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτονομίας τῆς τῶν Ἑλλήνων ἢ σύμπαντες οἱ τὰ βήματα κατατετριφότες.

Εγώ μεν απομακρύνθηκα από τη ρητορική και από τη πολιτική, γιατί ούτε δυνατή φωνή είχα ούτε τόλμη· αλλ' όμως δε γεννήθηκα τελείως άχρηστος ούτε ασήμαντος, αλλά και σ' εκείνους που έχουν προτιμήσει να λένε κάτι καλό για σας και για τους άλλους συμμάχους θα φαινόμουν ότι υπήρξα και σύμβουλος και συναγωνιστής, και εγώ ο ίδιος (θα φαινόμουν) ότι έχω απαγγείλει περισσότερους λόγους για την ελευθερία και την αυτονομία των Ελλήνων από όλους, όσοι πέρασαν τη ζωή τους στο βήμα.

Ἰσοκράτους *Τοῖς Μυτιληναίων ἄρχουσιν*, 7
μτφρ. Κ. Θ. Αραπόπουλου, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1975

Η Β' Αθηναϊκή Συμμαχία το 355 π.Χ.

Κείμενο 3: Ο άνθρωπος διδάσκεται αρετή και γνώση

Ἐκ παίδων σμικρῶν ἀρξάμενοι, μέχρι οὐ̄περ ἂν ζῶσι, καὶ διδάσκουσι καὶ νουθετοῦσιν. Ἐπειδὴν θᾶπτον συνιῆ τις τὰ λεγόμενα, καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ καὶ παιδαγωγός καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ περὶ τούτου διαμάχονται, ὅπως βέλτιστος ἔσται ὁ παῖς, παρ' ἕκαστον καὶ ἔργον καὶ λόγον διδάσκοντες καὶ ἐνδεικνύμενοι ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἄδικον, καὶ τόδε μὲν καλὸν, τόδε δὲ αἰσχρὸν, καὶ τόδε μὲν ὄσιον, τόδε δὲ ἀνόσιον, καὶ τὰ μὲν ποίει, τὰ δὲ μὴ ποίει. Καὶ ἐὰν μὲν ἐκῶν πείθεται· εἰ δὲ μὴ, ὥσπερ ξύλον διαστρεφόμενον καὶ καμπτόμενον εὐθύνουσιν ἀπειλαῖς καὶ πληγαῖς. Μετὰ δὲ ταῦτα εἰς διδασκάλων πέμποντες πολὺ μᾶλλον ἐντέλλονται ἐπιμελεῖσθαι εὐκοσμίας τῶν παίδων ἢ γραμμάτων τε καὶ κιθαρῖσεως οἱ δὲ διδάσκαλοι τούτων τε ἐπιμελοῦνται, καὶ ἐπειδὴν αὐτὰ γράμματα μάθωσιν καὶ μέλλωσιν συνήσειν τὰ γεγραμμένα ὥσπερ τότε τὴν φωνήν, παρατιθέασιν αὐτοῖς ἐπὶ τῶν βᾶθρων ἀναγιγνώσκειν ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα καὶ ἐκμανθάνειν ἀναγκάζουσιν, ἐν οἷς πολλὰ μὲν νουθετήσεις ἔνεισιν, πολλὰ δὲ διέξοδοι καὶ ἔπαινοι καὶ ἐγκώμια παλαιῶν ἀνδρῶν ἀγαθῶν, ἵνα ὁ

Ἀρχίζουν ἀπὸ τότε που τα παιδιά τους εἶναι μικρά και, ὅσο αυτοὶ βρίσκονται στη ζωή, τα διδάσκουν και τα συμβουλεύουν. Ἀπὸ τη στιγμή κιόλας που το παιδί καταλαβαίνει τι του λένε, και η παραμάνα και η μητέρα και ο παιδαγωγός και ο πατέρας ἀκόμη πασχίζουν για τούτο: με ποιον τρόπο το παιδί θα γίνη ἀψεγάδιαστο· ἔτσι το διδάσκουν και του ἐξηγοῦν, ὅτι το ἕνα εἶναι δίκαιο, το ἄλλο ἀδικο, το ἕνα ὠραίο και το ἄλλο ἀσχημο, το ἕνα ὄσιο, το ἄλλο ἀνόσιο - και τα πρῶτα να τα κάνης, τα δεύτερα να μην τα κάνης. Κι αν το παιδί υπακούη με τη θέλησή του, πάει καλά· εἰδᾶλλως σαν βέργα που στραβώνει και καμπουριάζει το σιάζουν με φοβέρες και ξυλιές. Ἀργότερα το στέλνουν στο δάσκαλο, που του παραγγέλνουν να δώση πολὺ περισσότερη προσοχή στην καλή διαγωγή του παιδιοῦ παρά στα γράμματα και την τέχνη της λύρας. Με τη σειρά τους οι δάσκαλοι γι' αὐτό φροντίζουν. Και ὅταν πια τα παιδιά μάθουν γράμματα και εἶναι σε θέση να καταλαβαίνουν τα ὅσα βλέπουν γραμμένα - ὅπως τότε τα λόγια -, οι δάσκαλοι τα βάζουν ὀρθια ἀπὸ τη θέση τους να διαβάζουν ποιήματα καλῶν ποιητῶν και τ' ἀναγκάζουν να τα μαθαίνουν ἀπ' ἔξω. Μεσ στα ποιήματα αὐτὰ βρίσκει κανεὶς ἕνα σωρὸ συμβουλές κι ἕνα σωρὸ διηγῆσεις και παινήματα και ὕμνους για τους παλαιούς ἀνδράς ἀγαθούς.

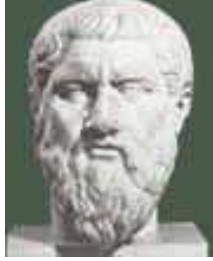
παῖς ζηλῶν μιμῆται καὶ ὀρέγεται τοιοῦτος γενέσθαι. Οἷ τ' αὖ καθαρισταί, ἕτερα τοιαῦτα, σωφροσύνης τε ἐπιμελοῦνται καὶ ὅπως ἂν οἱ νέοι μηδὲν κακουργῶσιν πρὸς δὲ τούτοις, ἐπειδὴν καθαρίζειν μάθωσιν, ἄλλων αὖ ποιητῶν ἀγαθῶν ποιήματα διδάσκουσι μελοποιῶν, εἰς τὰ καθαρίσματα ἐντείνοντες, καὶ τοὺς ῥυθμούς τε καὶ τὰς ἀρμονίας ἀναγκάζουσιν οἰκειοῦσθαι ταῖς ψυχαῖς τῶν παιδῶν, ἵνα ἡμερώτεροί τε ᾦσιν, καὶ εὐρυθμότεροι καὶ εὐαρμοσσότεροι γιγνόμενοι χρήσιμοι ᾦσιν εἰς τὸ λέγειν τε καὶ πράττειν πᾶς γὰρ ὁ τοίνυν πρὸς τούτοις εἰς παιδοτρίβου πέμπουσιν, ἵνα τὰ σώματα βελτίω ἔχοντες ὑπηρετῶσι τῇ διανοίᾳ χρηστῇ οὔσῃ, καὶ μὴ ἀναγκάζωνται ἀποδειλιᾶν διὰ τὴν πονηρίαν τῶν σωμάτων καὶ ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πράξεσιν. Καὶ ταῦτα ποιοῦσιν οἱ μάλιστα δυνάμενοι <μάλιστα> μάλιστα δὲ δύνανται οἱ πλουσιώτατοι καὶ οἱ τούτων ὑεῖς, προφαίτατα εἰς διδασκαλῶν τῆς ἡλικίας ἀρξάμενοι φοιτᾶν, ὀψιφαίτατα ἀπαλλάττονται. Ἐπειδὴν δὲ ἐκ διδασκάλων ἀπαλλαγῶσιν, ἡ πόλις αὖ τοὺς τε νόμους ἀναγκάζει μανθάνειν καὶ κατὰ τούτους ζῆν [κατὰ παράδειγμα], ἵνα μὴ αὐτοὶ ἐφ' αὐτῶν εἰκῆ πράττωσιν, ἀλλ' ἀτεχνῶς

ενάρετους ἀνθρώπους τοῦ παλίου καιροῦ, γὰρ νὰ τοὺς ζηλέψῃ τὸ παιδί καὶ νὰ τοὺς μιμηθῆ καὶ νὰ λαχταρήσῃ νὰ τοὺς μοιάσῃ. Ἀπ' τῆς μεριάς τοὺς πάλιν οἱ δάσκαλοι τῆς λύρας κάτι παρόμοιο κάνουν, δηλαδή κάνουν ὅτι μποροῦν, γὰρ νὰ γίνουν οἱ νέοι φρόνιμοι καὶ νὰ μὴν κάνουν κανένα κακό κοντὰ σ' αὐτά, ἀφοῦ τοὺς μάθουν τὴν τέχνη τῆς λύρας, στὴ συνέχεια τοὺς διδάσκουν ποιήματα καλῶν ποιητῶν, διαφορετικῶν ἀπὸ τοὺς προηγούμενους - τῶν λυρικῶν ποιητῶν - ταιριάζοντας τὴ μουσικὴ τοὺς στὴ φωνὴ τῆς λύρας ἔτσι υποχρεῶνουν τοὺς ρυθμούς καὶ τὶς ἀρμονίες νὰ συγγενέψουν με τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ, ὥστε νὰ γίνουν καὶ πιο ἡμερὰ καὶ χρήσιμα στα λόγια καὶ στὶς ἐνέργειές τῶν, με τὸ νὰ ποτιστοῦν με τὸ ρυθμὸ καὶ τὴν ἀρμονία· γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου σὲ κάθε ἐκδήλωσή τῆς ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ρυθμὸ καὶ ἀρμονία. Λοιπὸν σαν νὰ μὴν ἔφταναν ὅλα αὐτά, τὰ στέλνουν ἀκόμα καὶ στοὺς γυμναστῆς, γὰρ νὰ κάμουν κορμί δυνατώτερο, καὶ ἔτσι τὸ μυαλό τοὺς τὸ φωτισμένο νὰ ἔχη βοήθῃ, καὶ νὰ μὴν ἀναγκάζωνται νὰ δείχνουν δειλία στοὺς πολέμους καὶ στὶς ἄλλες πράξεις, ἐπειδὴ τὸ σῶμα τοὺς προδίδει. Κι αὐτά τὰ κάνουν με τὸ παραπάνω ἐκεῖνοι που ἔχουν στὴ διάθεσή τοὺς περισσότερα μέσα καὶ τὰ περισσότερα μέσα τὰ διαθέτουν οἱ πιο πλούσιοι. Αὐτῶν λοιπὸν οἱ γιοὶ πρῶτοι πρῶτοι ἀπ' τὰ παιδιά τῆς ἡλικίας τοὺς ἀρχίζουν νὰ πηγαίνουν στο σχολεῖο καὶ σταματοῦν τὶς σπουδῆς γοόνια ἀονότεια ἀπὸ τοὺς

ὥσπερ οἱ γραμματισταὶ τοῖς μήπω δεινοῖς γράφειν τῶν παίδων ὑπογράψαντες γραμμὰς τῇ γραφίδι οὕτω τὸ γραμματεῖον διδόνασιν καὶ ἀναγκάζουσι γράφειν κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν γραμμῶν, ὡς δὲ καὶ ἡ πόλις νόμους ὑπογράψασα, ἀγαθῶν καὶ παλαιῶν νομοθετῶν εὐρήματα, κατὰ τούτους ἀναγκάζει καὶ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι ὅς δ' ἂν ἐκτὸς βαίνειν τούτων, κολάζει, καὶ ὄνομα τῇ κολάσει ταύτη καὶ παρ' ὑμῖν καὶ ἄλλοι πολυαχοῦ, ὡς εὐθυνούσης τῆς δίκης, εὐθύναι. Τοσαύτης οὖν τῆς ἐπιμελείας οὔσης περὶ ἀρετῆς ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, θαυμάζεις, ᾧ Σώκρατες, καὶ ἀπορεῖς εἰ διδακτὸν ἔστιν ἀρετῆ; Ἄλλ' οὐ χρὴ θαυμάζειν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον, εἰ μὴ διδακτὸν.

τις σπουδές χρόνια αργότερα από τους άλλους. Κι όταν πια φύγουν από τα χέρια των δασκάλων, η πολιτεία με τη σειρά της τα αναγκάζει να μάθουν τους νόμους και να ζουν σύμφωνα με αυτούς, για να μην κάνη το καθένα του κεφαλιού του, αλλά ακριβώς όπως οι δάσκαλοι (για τα παιδιά που ακόμα δεν τα καταφέρνουν στο γράψιμο) πρώτα με το κοντύλι χαράζουν απαλές γραμμές, και κατόπι τους δίνουν την πλάκα και τα υποχρεώνουν να γράφουν καταπώς τους δείχνουν οι γραμμές, έτσι και η πολιτεία χαράζει τους νόμους, που τους βρήκαν οι καλοί νομοθέτες του παλιού καιρού· τα αναγκάζει και να δίνουν και να παίρνουν διαταγές σύμφωνα μ' αυτούς. Όποιος όμως παραστρατίζει απ' αυτούς, τον τιμωρεί, και η τιμωρία αυτή και στην πόλη σας αλλά και σε πολλά άλλα μέρη ονομάζεται ευθύνης, γιατί η τιμωρία φέρνει τον παραβάτη στον ευθύ δρόμο. Οικογένεια και πολιτεία λοιπόν τόση φροντίδα δείχνουν για την αρετή - και σένα δεν το χωρεί το μυαλό σου, Σωκράτη, και αναρωτιέσαι αν η αρετή μπορεί να διδαχτή; Πολύ περισσότερο θα ἔπρεπε να σαστίζεις, αν δεν μπορούσε να διδαχτή - όχι τώρα.

Πλάτωνος *Πρωταγόρας* 325 - 326, μτφρ. Η. Ν. Σπυροπούλου, εκδ. Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 1981

Πλάτων

Κείμενο 4: Η εντιμότητα και η ικανότητα αποτελούσαν κριτήρια επιλογής των αρχόντων στο πολίτευμα του Σόλωνα

Περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καθίστασαν ἐπὶ τὰς ἀρχὰς τοὺς προκριθέντας ὑπὸ τῶν φυλετῶν καὶ δημοτῶν, οὐ περιμαχῆτους αὐτὰς ποιήσαντες οὐδ' ἐπιθυμίας ἀξίας, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον λειτουργίαις ὁμοίαις ταῖς ἐνοχλούσαις μὲν, οἷς ἂν προσταχθῶσι, τιμὴν δὲ τινα περιτιθείσαις αὐτοῖς· ἔδει γὰρ τοὺς ἀρχεῖν αἰρεθέντας τῶν τε κτημάτων τῶν ἰδίων ἀμελεῖν καὶ τῶν λημμάτων τῶν εἰθισμένων δίδοσθαι ταῖς ἀρχαῖς ἀπέχεσθαι μηδὲν ἦττον ἢ τῶν ἱερῶν, ἃ τις ἂν ἐν τοῖς νῦν καθεστῶσιν ὑπομείνειεν;

Εκείνη την εποχή οι πατέρες μας διόριζαν στις θέσεις εξουσίας εκείνους, οι οποίοι θεωρούνταν από τους πολίτες του δήμου και της φυλής τους ικανοί να τους αντιπροσωπεύσουν· δεν καθιστούσαν τις διάφορες αρχές αντικείμενο αντιζηλίας ή φιλόδοξων επιθυμιών, αντίθετα οι θέσεις αυτές της εξουσίας ήταν μάλλον όμοιες προς τις δημόσιες υπηρεσίες που είναι βάρος για τους πολίτες, στους οποίους τις αναθέτουν, αλλά τους προσδίδουν τιμή γιατί έπρεπε εκείνοι που εξελέγησαν γι' αυτές να παραμελούν τις δικές τους περιουσίες και να απέχουν από τις ωφέλειες που συνδέονται με τη θέση τους εξ ίσου, όπως απείχαν από τις προσφορές στους θεούς.

Ισοκράτους *Παναθηναϊκός*, 145, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1975

Ο Σόλων ορκίζει τους Αθηναίους στους νόμους του.

Σχέδιο του B. Pinelli

Κείμενο 5: Η νεανική προσωπικότητα κατά τον Αριστοτέλη

Οἱ μὲν οὖν νέοι τὰ ἦθη εἰσὶν ἐπιθυμητικοὶ, καὶ οἷοι ποιεῖν ἃ ἂν ἐπιθυμήσωσι. Καὶ τῶν περὶ τὸ σῶμα ἐπιθυμιῶν μάλιστα ἀκολουθητικοὶ εἰσι ταῖς περὶ τὰ ἀφροδίσια καὶ ἀκρατεῖς ταύτης. Εὐμετάβολοι δὲ καὶ ἀψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμοῦσι ταχέως δὲ παύονται· ὀξεῖται γὰρ αἱ βουλήσεις καὶ οὐ μεγάλαί, ὥσπερ αἱ τῶν καμνόντων δίψαι καὶ πείναι. Καὶ θυμικοὶ καὶ ὀξύθυμοι καὶ οἷοι ἀκολουθεῖν τῇ ὀργῇ. Καὶ ἦττους εἰσὶ τοῦ θυμοῦ· διὰ γὰρ φιλοτιμίαν οὐκ ἀνέχονται ὀλιγορούμενοι ἀλλ' ἀγανακτοῦσιν ἂν οἴωνται ἀδικεῖσθαι. Καὶ φιλότιμοι μὲν εἰσιν, μᾶλλον δὲ φιλόνοικοι ὑπεροχῆς γὰρ ἐπιθυμεῖ ἢ νεότης, ἢ δὲ νίκη ὑπεροχὴ τις. Καὶ ἄμφω ταῦτα μᾶλλον ἢ φιλοχρήματοι· φιλοχρήματοι δὲ ἦκιστα διὰ τὸ μήπω ἐνδείας πεπειραῖσθαι, ὥσπερ τὸ Πιπτακοῦ ἔχει ἀπόφθεγμα εἰς Ἀμφιάραον. Καὶ οὐ κακοήθεις ἀλλ' εὐήθεις διὰ τὸ μήπω τεθεωρημέναι πολλὰς πονηρίας· καὶ εὐπιστοὶ διὰ τὸ μήπω πολλὰ ἐξηπατήσθαι. Καὶ εὐέλπιδες ὥσπερ γὰρ οἱ οἶνωμένοι, οὕτω διάθερμοὶ εἰσιν οἱ νέοι ὑπὸ τῆς φύσεως· ἅμα δὲ καὶ

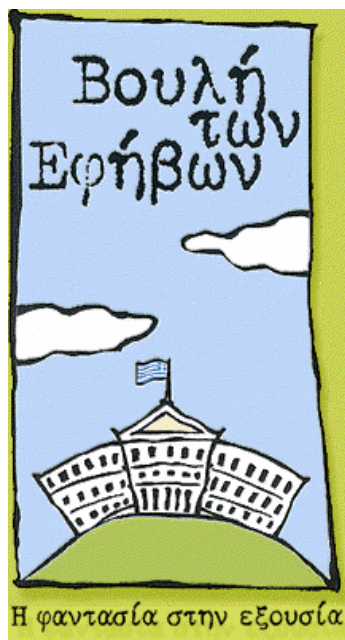
ὡς πρὸς τὰ ἦθη οἱ μὲν νέοι αισθάνονται σφοδρῆς ἐπιθυμίας καὶ εἶναι ἱκανοὶ να ἐκπληρώσωσιν ἐκεῖνα που ἐπιθυμοῦν. Ἀπὸ τις ἐπιθυμίας δε που σχετίζονται με το σῶμα, κυρίως αισθάνονται τις ἐρωτικές καὶ δεν μποροῦν να κυριαρχήσουν σ' αυτές. Μεταβάλλονται εὐκόλα καὶ γρήγορα αισθάνονται κόρο για ἐκεῖνα που ἐπιθύμησαν καὶ γι' αὐτό, ἐνὼ δοκιμάζουν σφοδρῆς ἐπιθυμίας, γρήγορα ἀδιαφοροῦν. Διότι ἡ θέλησή τους εἶναι μὲν ἐντονη, ὄχι ὅμως καὶ μεγάλη, καθὼς ἀκριβῶς ἡ δίψα καὶ ἡ πείνα στον ἀρρωστο. Ρέπουν πρὸς τὴν ὀργή, παραφέρονται εὐκόλα καὶ ἀκολουθοῦν ἐκεῖνο που ἀποφάσισαν πάνω στο θυμό τους χωρὶς να μποροῦν να τον συγκρατήσουν· τούτο δε διότι ἀπὸ ἐγωῖσμό δεν ἀνέχονται τὴν περιφρόνηση καὶ ἀγανακτοῦν ὅταν νομίζουν πως ἀδικοῦνται. Ἀγαποῦν τις τιμές ἀκόμα δε περισσότερο τὴ νίκη, γιατί ἡ νεότητα ἐπιθυμεῖ να υπερέχει, ἡ δε νίκη εἶναι ἓνα εἶδος υπεροχῆς. Ἀγαποῦν δε πολὺ περισσότερο αὐτὰ τα δύο παρά τα χρήματα, ἢ μᾶλλον δεν ενδιαφέρονται καθόλου γι' αὐτὰ, ἐπειδὴ δεν ἔχουν ἀκόμα δοκιμάσει τι θα πει φτώχεια, αὐτό δε το ἐκφράζει το γνωστό ἀπόφθεγμα του Πιπτακοῦ για τον Ἀμφιάραο.

Οἱ νέοι δεν ἔχουν κακὲς διαθέσεις· εἶναι μᾶλλον καλοὶ, γιατί δεν εἶδαν ἀκόμα πολλὰ παραδείγματα διεφθαρμένων

τὸ μὴ πολλὰ ἀποτετυχημένοι. Καὶ ζῶσι τὰ πλείστα ἐλπίδι· ἢ μὲν γὰρ ἐλπίς τοῦ μέλλοντός ἐστιν, ἢ δὲ μνήμη τοῦ παροικομένου, τοῖς δὲ νέοις τὸ μὲν μέλλον πολὺ, τὸ δὲ παρεληλυθὸς βραχὺ καὶ εὐεξαπάτητοί εἰσι διὰ τὸ εἰρημένον ἐλπίζουσι γὰρ ῥαδίως. Καὶ ἀνδρειότεροί θυμώδεις γὰρ καὶ εὐέλπιδες, ὧν τὸ μὲν μὴ φοβέσθαι τὸ δὲ θαρρεῖν ποιεῖ οὔτε γὰρ ὀργιζόμενος οὐδεὶς φοβεῖται, τὸ τε ἐλπίζειν ἀγαθόν τι θαρραλέον ἐστίν. Καὶ αἰσχυντηλοὶ οὐ γὰρ πω καλὰ ἕτερα ὑπολαμβάνουσιν, ἀλλὰ πεπαίδευνται ὑπὸ τοῦ νόμου μόνον. Καὶ μεγαλόψυχοί οὔτε γὰρ ὑπὸ τοῦ βίου πω τεταπείνωνται, ἀλλὰ τῶν ἀναγκαίων ἄπειροί εἰσιν, καὶ τὸ ἀξιοῦν αὐτὸν μεγάλων μεγαλοψυχία τοῦτο δ' εὐέλπιδος. Καὶ μᾶλλον αἰροῦνται πράττειν τὰ καλὰ τῶν συμφερόντων τῷ γὰρ ἦθει ζῶσι μᾶλλον ἢ τῷ λογισμῷ, ἔστι δὲ ὁ μὲν λογισμὸς τοῦ συμφέροντος ἢ δὲ ἀρετῆ τοῦ καλοῦ. Καὶ φιλόφιλοι καὶ φιλέταιροι μᾶλλον τῶν ἄλλων ἡλικιωῶν διὰ τὸ χαίρειν τῷ συζῆν καὶ μήπω πρὸς τὸ συμφέρον κρίνειν μηδὲν, ὥστε μηδὲ τοὺς φίλους. Καὶ ἅπαντα ἐπὶ τὸ μᾶλλον καὶ σφοδρότερον ἁμαρτάνουσι παρὰ τὸ Χιλώνειον πάντα γὰρ ἄγαν πράττουσιν φιλοῦσι γὰρ

ανθρώπων. Εἶναι ευκολόπιστοι, γιατί δεν ἔχουν ἀκόμα εξαπατηθεῖ συχνά. Εἶναι γεμάτοι ἐλπίδες· αὐτὸ συμβαίνει, γιατί ἡ φύση τους ἔχει προικίσει με ἓνα εἶδος θέρμης σαν αὐτὴ που αισθάνονται ὅσοι ἦπιαν πολὺ κρασί. Οφείλεται ὅμως ἡ ιδιότητά τους αὐτὴ καὶ στο ὅτι δεν δοκίμασαν ἀκόμα πολλές ἀποτυχίες. Ζουν κυρίως με τὴν ἐλπίδα, γιατί ἡ μεν ἐλπίδα ἀφορᾷ τὸ μέλλον, ἡ δε ἀνάμνηση τὸ παρελθόν· ἀλλὰ για τους νέους τὸ μὲν μέλλον μεγάλο εἶναι, τὸ δε παρελθόν μικρό. Καὶ πράγματι στὶς πρώτες ἡμέρες τῆς ὑπαρξῆς δεν εἶναι δυνατόν να υπάρξει καμία ἀνάμνηση, ἐπιτρέπονται ὅμως ὅλες οἱ ἐλπίδες. Για τὸν λόγο δε αὐτὸν εὐκόλα εξαπατῶνται, γιατί καὶ εὐκόλα σχηματίζουν ἐλπίδες. Ἐπειδὴ δε ἔχουν κλίση στὴν οργή καὶ στὴν ἐλπίδα εἶναι ἀνδρειότεροι γιατί ἡ μια μεν ιδιότητα συντελεῖ στο να μὴ φοβούνται ἡ δε ἄλλη δίνει θάρρος. Καὶ πράγματι κανένας δε φοβάται ὅταν εἶναι θυμωμένος, ἡ δε ἐλπίδα τῆς ἐπιτυχίας μας κάνει θαρραλέους. Εἶναι ντροπαλοὶ γιατί ξέρουν μόνο ὅσα διδάχτηκαν σύμφωνα με τους νόμους καὶ δεν υποθέτουν ὅτι υπάρχουν καὶ ἄλλα ευχάριστα πράγματα. Εἶναι μεγαλόψυχοι, γιατί ἀκόμα δε τους ταπείνωσε ὁ ἀγῶνας τῆς ζωῆς, οὔτε δοκίμασαν ἀνάγκες. Ἐξᾴλλου ὅποιος πιστεύει ὅτι εἶναι ἄξιος μεγάλων πραγμάτων εἶναι καὶ μεγαλόψυχος. Αὐτὸ ὅμως τὸ πιστεύουν ἐκεῖνοι που ἔχουν πολλές ἐλπίδες. Προτιμοῦν να κάνουν ἐκεῖνο που τους φαίνεται ωραῖο παρὰ ἐκεῖνο που τους συμφέρει, γιατί οἱ πόάξεις τους υπανοοεῖονται μᾶλλον ἀπὸ

ἄγαν καὶ μισοῦσιν ἄγαν καὶ τᾶλλα πάντα ὁμοίως. Καὶ εἰδέναι ἅπαντα οἴονται καὶ δισχυρίζονται· τοῦτο γὰρ αἴτιόν ἐστιν καὶ τοῦ πάντα ἄγαν. Καὶ τὰ ἀδικήματα ἀδικοῦσιν εἰς ὕβριν, οὐ κακουργίαν. Καὶ ἐλεητικοὶ διὰ τὸ πάντας χρηστοὺς καὶ βελτίους ὑπολαμβάνειν· τῇ γὰρ αὐτῶν ἀκακία τοὺς πέλας μετροῦσιν, ὥστε ἀνάξια πάσχειν ὑπολαμβάνουσιν αὐτούς. Καὶ φιλογέλωτες, διὸ καὶ εὐτράπελοι· ἡ γὰρ εὐτραπελία πεπαιδευμένη ὕβρις ἐστίν.

Ο σύγχρονος θεσμός για την πολιτική διαπαιδαγώγηση του νέου

πράξεις τους υπαγορεύονται μάλλον από την καρδιά παρά από τον υπολογισμό· κι ο υπολογισμός μεν λαμβάνει υπόψη του το συμφέρον, ενώ η αρετή το ωραίο. Οι νέοι αγαπούν περισσότερο τους φίλους και τους συντρόφους τους αντίθετα με όσους βρίσκονται σε άλλη ηλικία τούτο γιατί δοκιμάζουν μεγάλη ευχαρίστηση στο να ζουν μαζί με τους άλλους και επειδή ακόμα δεν άρχισαν να σχηματίζουν κρίσεις με βάση το συμφέρον τους για κανένα πράγμα, επομένως ούτε και για τους φίλους τους. Και όλα τα σφάλματά τους προέρχονται από την υπερβολή γιατί οι νέοι δεν τηρούν το ρητό του Χίλωνα. Πράγματι υπερβάλλουν σε όλα· αγαπούν υπερβολικά, μισούν υπερβολικά και το ίδιο συμβαίνει σ' όλες τις άλλες πράξεις τους. Νομίζουν ότι τα ξέρουν όλα και ανακατεύονται σε όλα· και γι' αυτό το λόγο ακριβώς είναι υπερβολικοί. Αν συμβεί να διαπράξουν κάποιο αδίκημα, αυτό οφείλεται στην αυθάδεια και όχι σε κακία. Αισθάνονται εύκολα οίκτο, γιατί θεωρούν όλους τους ανθρώπους καλούς και ενάρετους. Πράγματι σαν μέτρο κρίσεως για τους άλλους χρησιμοποιούν τη δική τους αθωότητα και γι' αυτό πιστεύουν ότι καθετί που παθαίνει ένας άλλος δεν αξίζει να το πάθει. Αγαπούν το γέλιο και γι' αυτό τους αρέσουν τα πειράγματα. Γιατί τα πειράγματα είναι είδος ευγενικής προσβολής.

Ἀριστοτέλους *Ῥητορική* 1389a3-b8, μτφρ. Επ. Μαλαίνου, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1975

